

A „MAGYAR MÁRS” ÁRNYÉKÁBAN?

Az ismeretlen Zrínyi Péter*

Bevezetés

Zrínyi VII. Miklós/Nikola Zrinski (1620–1664) és ugyancsak tragikus sorsú öccse, IV. Péter/Petar (1621?–1671) születésének közelgő 400. évfordulója reményeink szerint több tudományterület művelői számára kiváló alkalmat jelent majd a testvérpár életművére vonatkozó eddigi ismereteink összegzésére, újragondolására, határainkon innen és túl egyaránt. Erre annál is inkább igény mutatkozik, mivel a Zrínyi Miklós példátlanul gazdag és sokszínű életművét bemutató „egyszerzős” monográfiák mára javarészt meghaladott ismeretanyagot közvetítenek.¹ A „költő és hadvezér” romantikus-nacionalista történelemszemlélet jegyében, a XIX. század második felében felvázolt, idealizált portréja újrarajzolásának szándékával az utóbbi két évtizedben már jelentős eredmények születtek.² Zrínyi Péter esetében viszont ez sajnos még várat magára. A fiatalabb testvér életútjára vonatkozóan továbbra is csak kisszámú, korrekciókra szoruló feldolgozás áll rendelkezésünkre.³ Részint emiatt a horvát tudományosság rá mindmáig a függetlenségi gondolat korai reprezentánsaként, a nemzeti ügy mártírjaként tekint. Ezt a képet köztudottan a Habsburg dinasztiával és a dualista államberendezkedéssel szembehelyezkedő, jobboldali horvát aktuálpolitika igénye hívta életre az 1870-es években.⁴ Erre a „szerepre” ugyanis a Szigetvárat 1566-ban védő Zrínyi IV. Miklós (1508–1566) nem felelt meg a nemzeti érzelmű horvát historikusoknak. A magyar földön és nyelven alkotó, hasonnevű dédunokát pedig eddigre a hazai historiográfia lényegében kisajátította magának.⁵ Olyannyira, hogy a magyar történetírók egymást követő generációi nem is tekintették feladatuknak az élete nagyobb részében horvát földön tevékenykedő Zrínyi Péter életművének kutatását. A „Magyar Márs” viszont a Dráván túl maradt jelentőségéhez képest hangsúlytalanul, amit az is mutat, hogy prózai műveit csak az 1990-es (!) évektől, Horvátország függetlenné válását követően ültették át horvát nyelvre.⁶

Míg Zrínyi Miklóshoz már a kortársak is az intellektust, addig öccséhez a harci eredményeket társították – a szemlélet napjainkban is tartja magát a magyar és horvát historiog-

* A tanulmány az OTKA (jelenleg NKFIH) PD 108 391. sz., illetve a Horvát Tudományos Alap (=HRZZ) 3675 MLWICB kutatási projektjének támogatásával készült. Pálffy Géza lektori észrevételeiért is ezúton mondunk köszönetet.

¹ Klanciczy 1964.; Széchy 1896–1902. Ennek hiányát voltak hivatva pótolni a Zrínyi-album tanulmányai.

² Az eredményeket összegzi: Pálffy 2014. 867–880. o.

³ Petrić 2019. 107–120. o.; Reiszig 1897. 809–846. o.; Kukuljević 1868. 211–224. o.; Pauler 1867. 89–118., 231–265. o.

⁴ Sokcsevits 2011. 73–82. o.; Štefanec 2009. 391–410. o.; Blažević – Coha 2009. 137–167. o.

⁵ Hausner 2017. 123–154. o.

⁶ Sokcsevits 2011. 73. o.

ráfiában.⁷ Péter életútjának elfogulatlan vizsgálatát nagyban nehezíti a körülmény, hogy személye szinte kizárólag a részint általa vezetett (Wesselényi-féle, a horvát történetírásban Zrínyi–Frangepán) főúri összeesküvés kontextusában kapott figyelmet.⁸ Emellett csupán az úgynevezett ozalji körhöz kötődő irodalmi működése kapcsán keltett személye némi érdeklődést.⁹ A kutatás hiányosságait jól jelzi, hogy még karrierállomásainak tényező felsorolása sem történt meg.¹⁰ Hiánypótlónak szánt tanulmányunk éppen ezért arra vállalkozik, hogy Zrínyi Péter katonai előmenetelének meghatározó állomásait számba vegye, különös tekintettel annak Muraközben töltött évtizedeire. Tesszük mindezt új megközelítésben, jelesen bátyja életútjának párhuzamos nyomon követésével, azzal mintegy szinkronban. Ugyanis – mint látni fogjuk – a Zrínyi-fivérek életműve csakis egymással kölcsönhatásban vizsgálható és értelmezhető.

A Muraköz, a „vitézlő iskola”

Péter katonai karrierjének első és – mint látni fogjuk – egész életútja szempontjából meghatározó állomása a főúr lefogásáig csaknem kizárólagosan a magyar–horvát grófi család birtokában lévő Muraköz volt.¹¹ A fiatalabb Zrínyi ugyanis nemcsak bánsága esztendei alatt (1665–1670) tartotta rezidenciáját Csáktornyan, hanem felnőtt létének első évtizedét (1637–1647) is itt töltötte. A Muraköz védelmében vívott harcok készíteték őt fel az oszmánellenes határvédelemben való majdani szerepvállalásra. A Magyar Királyság területe ugyanis éppen a Mura mentén szűkülte leginkább össze, azaz itt volt a legkisebb a távolság a törökök megszállta terület és az osztrák örökös tartományok között. Ennek ismeretében aligha meglepő, hogy az oszmán kézen lévő Kanizsától alig 15 km-re fekvő uradalom egész népessége valamilyen formában a védelem szolgálatába volt állítva a Zrínyi-fivérek irányítása alatt.¹² A csáktornyai uradalmat ekkor felerészben Péter mondhatta magáénak, miután 1638 júniusában az uralkodó által nagykorúsított testvérek egyenlően felosztották azt egymás között. Ugyanígy jártak el a Kulpa mellett fekvő ozalji és ribniki uradalmuk esetében is. A szlavóniai birtokok, úgymint az Erdődyektől csak 1613-ban visszakerült Rakovec és Verbovec, valamint Bosjakovina esetében viszont egyedi eljárásokat követtek a fivérek. Brod uradalmát pedig osztatlanul hagyták és csak jövedelmeit rendelték kétfelé.¹³ Miklós és Péter abban is követték felmenőik példáját, hogy a tengerparti javak 1641. áprilisi felosztásánál a fiatalabb testvér Buccari kikötője mellett Grobnik várát és Gerovo falut kérte magának.¹⁴ Miklós így Buccarica, Porto Reé, Szelce és Cirkvenica mellett Vinodolban („Borvölgye”) Hrelin, Drevenik, Grisane, Bribir várait kapta meg. Az előző generáció is hasonló módon felezte meg az említett horvátországi

⁷ Ráttkay 1652. Horvát fordítása Ráttkay 2001. Keletkezésének körülményeire és koncepciójára lásd *Bene* 2000.

⁸ Šišić 1908. 9–125. o.; *Pauler* 1876.

⁹ *Bene* 2017. 37–78. o.; *Pajur* 2014. 55–68. o.

¹⁰ *Hausner* 2012. 223–228. o.

¹¹ *Végh* 2017b. 261–275. o.

¹² *Végh* 2017a. 217–246. o.

¹³ MU 2010. 93–204. o.

¹⁴ MNL OL MKA E 148. NRA Fasc. 319. No. 39.

birtokokat, de a muraközi uradalom két részre osztása is apjuk, V. György (1599–1626) és nagybátyjuk, VI. Miklós (?–1625) 1616/1617. évi eljárását követte.¹⁵

A Muraköz védelmének gerincét a „légrádi és muraközi kapitány” parancsnoksága alatt álló, a XVII. század közepén félezer főt számláló végvári katonaság alkotta. Az összefonódó tisztséget jelenlegi ismereteink szerint első ízben Zrínyi VII. Miklós kapta meg 1640 májusában.¹⁶ A Miklós és Péter közötti 1638 júniusában létrejött, már említett, az uralkodó által is megerősített birtokosztály is úgy rendelkezett, hogy az idősebb fivér nyerve el a Légrádban és a Muraközben állomásozó, a király által fenntartott szoldos katonaság kapitányságát.¹⁷ A két esztendővel későbbi királyi kinevezés tehát lényegében a bécsi hadvezetés részéről csak megerősítette ezt az alapvetően magánjogi természetű családi megállapodást. A Muraköz területi különállása és csaknem kizárólagos birtokjoga mellett leginkább ennek a körülménynek tudható be, hogy a folyamköz a XVII. században örökletes várkörzetként fungált.¹⁸ Az Udvari Haditanács tehát, egyfajta kompromisszumként, a Zrínyieknek engedte át a Murára támaszkodó határszakasz irányítását. Hasonlóképpen ahhoz, ahogy a Batthyány család a „Kanizsa ellen vetett” végvidék egésze felett rendelkezhetett, szintúgy örökjogon.¹⁹ Zrínyi Péter 1639 márciusa előtt testvéréhez hasonlóan elnyerte a császári kamarási címet, aki 1637 decemberében, nagykorúsítását követően részesült ebben a kegyben.²⁰ Miklós, apjuk érdemeire tekintettel, 1628-tól a főlovászmester méltóságát is magáénak mondhatta.²¹ Az uralkodó nevében kiállított német nyelvű diplomák Pétert is (örökletes) főlovászmesternek (*Obrist stallmeister*) titulálják, ami azért különös, mivel jelenlegi ismereteink szerint a címet Miklós kizárólagosan viselte.²² Az esetek halmozódása valószínűtlenné teszi, hogy a kancelláriában összevetésztették volna a két testvért, amire a korabeli ikonográfia számos példát szolgáltat.²³

A királyi fenntartású végvári haderőt hatékonyan egészítette ki a birtokosok magánkatonasága, köszönhetően annak, hogy egyazon parancsnokság alá tartoztak. A grófi család muraközi magánhaderejének legarchaikusabb komponense a familiárisnak és szervitornak nevezett, földbirtokkal rendelkező szolgáló nemesség (és az általuk birtoknagyság függvényében kiállított fegyveresek) alkotta kontingens volt. A Zrínyi Miklós és Péter fekvőségeit két egyenlő részre elkülönítő 1638. évi osztálylevél már szemlátórást kifarított szervezetről árulkodik, ami arra enged következtetni, hogy a fivérek a lovas csapatnemet az előző generációtól kapták örökül.²⁴ Ekkortájt a csáktornyai uradalom telekállományának nem kevesebb mint 65%-a (!) volt a szolgálónemesek kezén, 1672-ben viszont az úrbéres telkeknek (*sessio*) már „csak” 48 %-át mondhatták magukénak.²⁵ Ekkor Zrínyi Péter egykori birtokrészén „mindössze” 193 és fél jobbágytelket bír-

¹⁵ Štefanec 2007. 90. o. NSK Zbirka rukopisa i starih knjiga R 5129. Zrínyi Miklós Pethő Gergelyhez. Ozaly, 1617. február 20.

¹⁶ ÖStA KA ZSt. Sr. Bestellungen. Karton 9. No. 1331. (1640. május 3.)

¹⁷ „comes senior maneret capitaneus Legradiensis et ibidem ac in Insula Muraköz in stipendo nostro existentibus praeesset”. MU 2010. 163. o.

¹⁸ Végh 2017a. 217–246. o.; Végh 2017b. 59–70. o.

¹⁹ Pálffy 2014. 321–356. o.

²⁰ Pálffy 2007. 52. o.; HDA–681 Vlastelinstvo Čakovec. Kutija 9. No. 1184.

²¹ Bitskey 1998. 324–325. o.

²² ÖStA KA HKR KIA Militärgrenze VII. 104., 112.; FHKA SUS Reichsakt. Karton 207. No. 37.

²³ Cennerné 1997. 111., 113., 196. o.

²⁴ MU 2010. 155–161. o.

²⁵ MZPÖ 1991. 100–104. o.

tak a nemesek, míg a másik uradalomfélen 256 egész, egy fél és egy harmadot írtak össze a kezükön.²⁶ A különbözlet magyarázata, hogy Zrínyi Péter több birtokot elvont élvezőiktől, és azokat a saját birtokrésszéhez csatolta, ami részben még muraközi birtoklásának első időszakára (1638–1649) datálható.²⁷ A károsultak csak 1678 után, tehát már a Magyar Kamara kezelésének idején kapták vissza egykori zálogbirtokaikat, természetesen katonai kötelezettséggel terhelten.²⁸

Zrínyi Miklós 1650 őszén Hudosán, Goricsány és Gyurgyánc falvakban katonaparasztok számára földet osztatott, szolgálataikért cserébe mentesítve őket az úrbéres kötelezettségeik alól.²⁹ A telepítő pátenis publikálása óta a katonaparaszti szervezet muraközi megjelenésének dátumaként egységesen ezt az évet jelöli meg a kutatás, az idősebb fivérnek tulajdonítva azt.³⁰ A katonaparaszti hadszervezet valójában már egy évtizeddel korábban is fennállt a Dráva–Mura közén. Zrínyi Miklós és Péter 1639-ben nyolc település lakosságát kötelezte katonai szolgálatra, melynek ellenszolgáltatásaként lemondtak bizonyos földesúri járandóságukról.³¹ A lépés elsődleges oka bevallottan az volt, hogy a birtokok nem találtak elegendő fegyverest a Mura-parti őrhelyek őrzésére. A török támadásoknak leginkább kitett települések lakosságát eleve csak úrbéres kötelezettségeik elengedésével lehetett maradásra bírni, egyes falvak pedig a korábbi betörések következtében eleve üresen álltak.³² A Muraközt ugyanis az 1630–40-es években a kanizsai vilájtéből folyamatos és intenzív támadások érték, amivel az oszmánok a folyamközi településeket adófizetésre igyekeztek rábírní.³³ Katonai és gazdasági megfontolások együttes eredményezték tehát a katonaparasztság folyamközi alkalmazását. Számunkra az időpontnak van különös jelentősége, tekintve, hogy a lépésre a testvérek közös birtoklása idején került sor, következésképpen annak kezdeményezőjeként akár Péter neve is felmerülhet.

A Zrínyiek muraközi magánhaderejének legnépesebb kontingense a birtokosok által kiállított, úgynevezett szabad rendű fegyverforgatóké (*libertini*) volt, akiknek a zöme az akkor még a folyamközben fekvő Légrádon élt.³⁴ Jóllehet a szabad legények fizetetlenek voltak, végső soron ők is a légrádi királyi helyőrség kapitányának parancsnoksága alá tartoztak. Egyebekben azonban továbbra is földesuruk ítélkezhetett felettük, illetve vette igénybe (főként katonai) szolgálataikat, ami esetükben kettős függést eredményezett.³⁵ Az uradalom jobbágjai közül kikerülő katonaparasztoktól eltérően ők szabad menetelek voltak, tehát jellemzően más területekről érkeztek szolgálati helyükre. A másik fő különbség az volt, hogy utóbbiak kapacitásuknak megfelelően fogtak művelés alá szántót és szőlőket, míg a katonaparasztoknak a földbirtokos utalt ki rögzített nagyságú szolgálati birtokot. A légrádi szabadosok létalapját egyébiránt rendhagyó módon főként a (leg-

²⁶ MU 2010. 277–278., 247–248. o.; MZPÖ 1991. 195. o.

²⁷ NSK Zbirka rukopisa i starih knjiga. R 6471 Nikola Zrinski No. 5097., 5098.

²⁸ MNL OL E 202. Acta Zrinyiano-Frangepaniana. I. k. 153–196., 216–217. o.; HDA-785 Obitelji Zrinski i Frankopani. Komorska uprava Zrinsko-Frankopanskih posjeda. Grgur Pavešić 3.1.5.4.1.6. 163–200., 240–241. o.

²⁹ Mráz 1957. 125. o.

³⁰ Czígány 2004. 88. o.; Rácz 1969. 120–121. o.; Zimányi 1960. 287. o.

³¹ MNL ZML IV.1.b. Acta congregationalia, I. doboz. 1640. Közli: Végh 2011. 182–183. o.

³² MNL ZML IV.1.b. Acta congregationalia, I. doboz. 1640. Közli: Végh 2011. 182–183. o.

³³ ZMÖM 2003. 472., 474–477., 479–480. o.

³⁴ Végh 2017a. 231–232. o.

³⁵ Végh 2009. 444–445. o.

inkább sóval folytatott) kereskedelem jelentette, köszönhetően a véghely kedvező fekvésének, illetve a szántók hiányának.³⁶ Az 1664 eleji téli hadjárat idején állítólag akár ezer katona is táborba vonulhatott volna a végvár-városból úgy, hogy annak őrizetére is maradt volna elegendő fegyverforgató.³⁷ Az 1638. évi birtokosztály értelmében Zrínyi Péter a szabad rendű fegyveresek élére hadnagyot állíthatott, aminek sietve eleget is tett.³⁸ Ő Zrínyi Miklósnak, a muraközi és egyúttal a légrádi zsoldos helyőrség főkapitányának elvben nem volt alávetve, csak együttműködést (*correspondentia*) vártak el a nevezettől.³⁹ Veszélyhelyzetben azonban legényeivel együtt természetesen ő is engedelmességgel tartozott a végvári katonaság parancsnokának.⁴⁰

Területileg és jogilag is elkülönült a Mura melletti turnischei (Podturen) kapitányság, amely a névadó településsel együtt négy falut foglalt magába. A birtoktestet Zrínyi Péter 1644-ben 9000 magyar forintért vette zálogba Batthyány Borbálától, de a vételárral a jelek szerint adós maradt.⁴¹ Jóllehet, a Zrínyiek részéről generációkon átívelő, természetes törekvés volt a muraközi részhányaduk arányának növelése, a birtokrész megszerzését elsődlegesen mégis hadászati megfontolások indokolhatták.⁴² A Zrínyiek ugyanis a Mura partján mintegy két tucat őrhelyet (korabeli magyarsággal *górét*, törökül *çardakot*) emeltek, amelyeknek néhány fős őrszemélyzete tartotta szemmel a határfolyót, ellenséges betörés esetén hírlövessel riadóztatva a Sziget haderejét.⁴³ Az őrházláncolat hatékonyságát jól mutatja, hogy a Rába mentén működtetett védelmi rendszer, illetőleg 1664 után a Vág partján létesíteni kívánt őrházláncolat számára egyaránt a Zrínyiek muraközi modellje volt a minta.⁴⁴ Zrínyi Pétert minden bizonnyal az ösztönözte a vételügyletre, hogy az éppen ekkoriban kiépített őrtoronyláncolat óhatatlanul hézagos maradt volna az említett négy település megszerzése nélkül.

Mester és tanítvány?

Zrínyi Péter, mint láttuk, öntevékenyen, partnerként vette ki részét a Muraköz védelmének megszervezéséből. Az ő kezdeményezésére egészült ki a folyamköz védelmi rendszere a turnischei kapitánysággal, de a légrádi szabadosok különállásának hátterében is Péter fellépését sejthetjük. A katonaparasztság intézményének folyamközi megjelenéséhez is köze lehetett, bár jelenleg csak annyi bizonyos, hogy a bátyjával közös birtoklásuk idején tűnt fel. A tények azonban azt a következtetést is megengedik, hogy ebben az esetben is a fiatalabb fivér lépett fel kezdeményezőként. Zrínyi Péter ez irányú elkötelezettségét beszédesen példázza az is, hogy 1639-ben a csáktornyai vár német tüzérétől elsajátí-

³⁶ ÖStA FHKA SUS Handschriftensammlung. Hs. 450. fol. 11–13.

³⁷ Németh 1989. 574. o.

³⁸ „Vragonics György uramat a szabad legények számára, melyek az én részemről vadnak, az kapitányságra bevitettem”. MU 2010. 163. MNL OL P 1314. No. 54 110. Légrád, 1638. július 14. Zrínyi Péter levele Batthyány Ádámmal.

³⁹ MU 2010. 163.

⁴⁰ MNL OL MKL A 14. Insinuata Consilii Bellici No. 78. (1640. május 7.)

⁴¹ Koltai 2012. 463. o.; MNL OL P 1314. No. 54 150. Ribnik, 1645. Zrínyi Péter levele Batthyány Ádámmal.

⁴² Végh 2015b. 161. o.

⁴³ A muraközi őrházak lokalizációjához lásd Acsády 1888. 258–259. o.

⁴⁴ „Summae etiam requiritur, ut terra cis Vagum existens defendatur, quae sic fieri posset, si nimirum ad ripam fluvii certa loca vigiliarum erigerentur, in quibus Hajdones collocarentur, uti in Croatia et Insula defacto quoque practicatus.” Rakovszky, 1891. 265. o.

totta a mesterség legalapvetőbb fortélyait. Tudásáról Batthyány I. Ádám, a Kanizsa elleni végvidéki főkapitány és a pattantyúsok előtt, egyfajta „vizsga” keretében kívánt számot adni.⁴⁵ Zrínyi Péter a birtokok 1649. évi cseréjéig tehát belátása szerint rendelkezett tekintélyes, több száz főre tehető katonaságával, amelynek élén a jelek szerint aktívan kivette részét az oszmánok elleni küzdelemből, hatékonyan egészségítve ki ezzel a muraközi végvárrak katonaságát. 1641 februárjában például a kanizsai törökök marháinak elhajtása váltott ki rosszallást, ami miatt mint békebontót az Udvari Haditanács elé kívánták idézni.⁴⁶ Hódoltsági portyáihoz láthatólag igyekezett a szlavón–petrinjai végvidék Varasdon rezideáló főkapitányának támogatását is elnyerni, amiben kétség kívül kezére játszott a székhely Csáktornyához való közelsége.⁴⁷ 1643 októberében az ifjabb Zrínyi fivér a szlavón generállal együtt vonult Kanizsa alá, ami bizonyítja, hogy ez irányú kérései egyes esetekben meghallgatásra találtak.⁴⁸ Magánkatonaságával Péter is részese volt annak az 1647. májusi portyának, amely a fiatal és népszerű Erdődy Farkas halála miatt keltett visszhangot.⁴⁹

Péter gyakran kényszerült helyettesíteni bátyját annak tartós távollétei idején, amire különösen az 1640-es évek első felében lehetett szükség.⁵⁰ Mint az közismert, Zrínyi Miklós 1642 és 1644 között minden esztendőben könnyűlovas ezredet vezetett a harminc éves háború (1618–1648) birodalmi hadszínterére, ami miatt hónapokig távol volt a folyamköztől.⁵¹ Öccse azonban alkalmasint már ezt megelőzően is egyedül állt helyt a Muraköz védelmében. Példának okáért 1639-ben Belicén volt kvártélyban testvérbátyjának horvátországi útja idején.⁵² Így tett 1645 márciusában is, amikor a folyamközbe betört ellenség éjszakai üldözése kis híján a vesztét okozta. A sötétben ugyanis lováról a Murába zuhant, és csak fiatal horvát szolgálója lélekjelenlétének köszönhette, hogy nem fulladt bele az örvénylő folyamba.⁵³ Távolléteinek idejére Miklós minden bizonnyal rendelkezésére bocsátotta birtokfelének az övével elviekben azonos összetételű és hozzávetőleg azonos nagyságú haderejét. Magánkatonaságról lévén szó, ennek átengedése nem ütközött akadályba. Talán hasonlóan járt el a végházak királyi katonaságával is, ezt azonban csak az Udvari Haditanács előzetes engedélyével tehette meg.

A Zrínyi-fivérek közötti ismert konfliktusok is azt bizonyítják, hogy a neves bátyját figyelő, tőle tanuló, passzív Péter klisészerű képe semmiképpen sem állja meg a helyét. Mutatja ezt az is, hogy Zrínyi Miklós 1640. májusi, légrádi és muraközi kapitánnyá történt kinevezésekor ugyanis éppen a testvérel való differenciákra hivatkozva erősítették meg a két évvel korábbi családi egyezséget, különösen a szabadosok feletti jogható-

⁴⁵ MNL OL P 1314. No. 54 116. Csáktornya, 1639. április 12. Zrínyi Péter levele Batthyány Ádámhoz. Megerősíti ezt Ráttkay közlése is, miszerint Zrínyi Péter „artis peritus, qua tormentorum magistrī uti solent”. *Ráttkay* 1652. 242. o.

⁴⁶ MNL OL MKL A 14. Insinuata Consilii Bellici No. 82. (1641. február 22.); *Hajnal* 1930. 24. o.

⁴⁷ MNL OL P 1314. No. 54 118. Csáktornya, 1639. október 27. Zrínyi Péter levele Batthyány Ádámhoz. No. 54 151. és Csáktornya, 1646. április 11. Zrínyi Péter levele Batthyány Ádámhoz.

⁴⁸ MNL OL P 1314. No. 35 744. Légrád, 1643. október 20. Pandúr Mátyás levele Batthyány Ádámhoz.

⁴⁹ ÖStA HStA Fasc. 306. Konv. A. Ungarn. Zrinyische Akten. fol. 45–48.; ZMÖM 2003. 508–509. o.

⁵⁰ „...cui hactenus defendendae Petrus frater fuerat constitutus... Excubabat Petrus ipse per pagos Insulae suae donec frater Nicolaus imperialibus occupatus disteneretur armis, adventu hostium exitus.” *Ráttkay* 1652. 242. o.

⁵¹ *Kelenik* 2016. 118–127. o. Vö. *Bauer* 1941. 117–136. o.

⁵² MNL OL P 1314. No. 9759. Belice, 1639. szeptember. Darabos Gergely levele Batthyány Ádámhoz.

⁵³ *Ráttkay* 1652. 242. o.; *Takáts* é. n. 144. o.

ság kérdésében pontosítva az abban foglaltakat.⁵⁴ Erre leginkább amiatt lehetett szükség, mivel Péter – mint említettük – több ízben is török területen portyázott magánkatonaságával, veszélyeztetve a törékeny békét.⁵⁵ A Zrínyiek magánhaderejének valószínűleg legnépesebb, ugyanakkor erősen fluktuáló kontingense feletti irányítás kérdése mindvégig neuralgikus pont lehetett a két testvér viszonyában. A Zrínyi-fivérek 1646-ban a pozsonyi országgyűlésen Batthyány I. Ádám, a dunántúli kerületi főkapitány előtt igazították el a légrádi szabad hajdúk miatt támadt – közelebbről sajnos nem ismert – kontroverziájukat. Draskovics János (†1648) nádor azonban addig késlekedett a határozat megerősítésével, míg időközben maga is elhalálozott.⁵⁶ 1646-ban nagybátyjuk özvegye, Széchy Erzsébet örökségén különböztek össze a fivérek.⁵⁷ Péter önállósodási törekvésének jeleként értelmezhető az is, hogy a Bánffyak magva szakadtával a koronára háramlott szomszédos alsólendvai uradalomért a testvérek külön-külön pályáztak.⁵⁸ Az emancipálódó, szárnyait bontogató Péter számára láthatólag hamar szűknek bizonyult a Muraköz, ahol Miklós bátyjának primátusa megkérdőjelezhetetlen volt.

A horvát–tengermelléki végvidéken

A kitörési pontot Frangepán Anna Katalinnal (Ana Katarina Frankopannal) 1641 októberében kötött házassága jelenthette számára. Apósa, Frangepán Farkas Kristóf (Vuk Krsto Frankopan) töltötte be ugyanis a horvát–tengermelléki végvidék főkapitányi tisztét (1626–†1652), ami egészen kivételes jelenség volt. A központjáról károlyvárosinak is nevezett főkapitányság élén ugyanis ezt megelőzően kizárólag a végvidéket finanszírozó krajnai és karintiai rendek prominens képviselőit találjuk.⁵⁹ Frangepán Gáspár (Gaspar Frankopan, †1653) Ogulin, öccse György/Juraj (†1661) pedig Tounj főkapitányként irányított egy-egy várkörzetet, így Péter joggal remélhette, hogy apósa támogatása sógoraihoz hasonlóan őt is a pozícióhoz juttatja.⁶⁰ Befolyásos „atyafisága” tradicionálisan komoly pozíciókat mondhatott magáénak a horvát–tengermelléki végeken; ennek csúcspontját éppen Frangepán Farkas Kristóf generálisi kinevezése és negyedszázados működése jelentette. A Zrínyiek ugyan jelentős uradalmakkal rendelkeztek Szlavóniában is, ám ezek javarészt a Kulpától délre feküdtek, azaz azokat is a horvátországi végvárláncolat oltalmazta az oszmán betörésektől. A vend–petrinjai végvidék előmenetel szempontjából eleve kevesebb lehetőséggel kecsegtetett Péter számára, mert az azt működtető stájer rendek nemcsak a generális, hanem az egyes várkörzeteknek parancsnokló (fő)kapitányok (Oberhauptmann) tisztségeit is saját képviselőiknek tartották fent. Kivételt e tekintetben csak az Erdődyek által örökletesen irányított Petrinja végháza képezett.⁶¹ Péter párválasztása azonban nemcsak „célirányos”, hanem felettebb rendhagyó is volt. Horvátország két

⁵⁴ „Tempore vero ingruentis necessitatis publicae aut insurrectionum, omnes et singuli [ti. a szabadosok] a te [ti. Zrínyi Miklóstól] velut maiori natu dependere debebunt”. MNL OL MKL A 14. Insinuata Consilii Bellici. No. 78. (1640. május 7.)

⁵⁵ *Hajnal* 1930. 180. o.

⁵⁶ *ZMÖM* 2003. 117. o.

⁵⁷ *Schönherr* 1887. 724–726. o.

⁵⁸ *ÖStA FHK A AHK HFU R. Nr. 175. 1646. Nov. fol. 42., 44–45.*

⁵⁹ *Pálffy* 1997. 281–282. o.

⁶⁰ *Lopašić* 1889. 466–470. o.

⁶¹ *Petrić* 2012. 102–127. o.

legjelentősebb családját a Frangepánok közé beházasodó Zrínyi IV. Miklós (†1566) birtokpolitikája ugyanis már egy évszázaddal korábban szembefordította egymással.⁶² A két familia között ezt követően egészen Zrínyi Péter házasságáig, azaz csaknem egy évszázadon keresztül nem is létesült családi kapcsolat. Frangepán Katalin nőül vételével azonban csak átmenetileg oldódott a feszültség. Zrínyi VII. Miklós és Draskovics Mária Euzébia házasságkötésére (1646) ugyanis csak azt követően kerülhetett sor, hogy a leendő ara felbontotta jegyességét a már megismert Frangepán Györggyel, ami újabb vizzályt szült a két család között.⁶³

Új családja támogatásának dacára Zrínyi Péternek az első megbízatásra így is egészen 1647 áprilisáig kellett várnia. III. Ferdinánd a Grazban székelő Belső-asztriai Haditanáccsal egyetértésben ekkor nevezte ki őt Zsummerak (Sichelberg) és Szluin szervezetileg összetartozó főkapitányságának élére, mely által az uszkóknak nevezett, oszmán területről menekült délszláv fegyveresek parancsnokává lépett elő.⁶⁴ Megemlítendő, hogy Zrínyi titulaturájában következetesen egyúttal a károlyvárosi lovasok kapitányának is nevezi magát.⁶⁵ Ráttkay György zágrábi kanonok – olykor regényes elemekkel tarkított – leírásából tudjuk, hogy Zrínyi Péter a zsummeraki főkapitányságot az uralkodóval közvetlenül folytatott tárgyalások eredményeként nyerte el, amihez az 1646–1647. évi pozsonyi országgyűlés kínált alkalmat.⁶⁶ Ekkor az ugyancsak jelen lévő bátyjának leendő horvát–szlavón bántája ügyében is folyhattak egyeztetések, amely tisztség Draskovics János bán nádorrá választása okán ürült meg.⁶⁷ Zrínyi Péter a kettős főkapitányi tisztelet azonban csak azzal a feltétellel nyerhette el, ha vállalja, hogy egy általa felállítandó horvát könnyűlovas ezreddel részt vesz a Morvaországra tört svédek elleni küzdelemben.⁶⁸ Péter 1644-ben egyébiránt maga ajánlkozott a harminc éves háborúban való részvételre, de szolgálataira ekkor még nem tartott igényt a Habsburg uralkodó.⁶⁹

1647-ben Zrínyi Péter a saját költségén 600 lovas toborzására kapott megbízást, míg a fennmaradó négy századot az uralkodó állította fel. Később az alakulatába olvasztották bátyja ezredének két századát is, így összesen 1200 katonának parancsnokolhatott.⁷⁰ Ráttkay György, aki a káptalan engedélyével tábori papként maga is részt vett a hadjáratban, krónikájában részletesen beszámol a Morvaországban és Tübingiában zajló harcokról.⁷¹ A történetíró láthatólag elfogult volt a Zrínyi-fiak, különösen Péter irányában, akik egyébiránt anyagilag is támogathatták a botrányhős kanonok könyvének megjelenését.⁷² Lényeges momentum, hogy Péter zsummeraki főkapitányi kinevezése kapcsán a szerző nyíltan ellenérzésének adott hangot, mondván, a tisztség odaítélésének feltételekhez kötése ellenkezett a gyakorlattal.⁷³ Zrínyi Péterhez fűződő szoros, „fegyverbaráti”

⁶² Varga 2016. 161–166. o.

⁶³ Bene 2015. 620. o.

⁶⁴ ÖStA KA HKR KIA VII. 104. Közli: Lopašić 1885. 275–277. o. Az uszkókokra lásd Bracewell 1992.

⁶⁵ HDA–681 Vlastelinstvo Čakovec. Kutija 9. No. 1200.

⁶⁶ Ráttkay 1652. 242. o.

⁶⁷ Széchy 1896. 192–197. o.

⁶⁸ Ráttkay 1652. 242–243. o.

⁶⁹ ÖStA KA HKR Prot. Exp. Bd. 290. (1644) fol. 189., 223., 449.

⁷⁰ MNL OL A 14. Insinuata Consilii Bellici No. 135. (1647. április 20.)

⁷¹ Ráttkay 1652. 245–246. o.

⁷² Bene 2000. 19. o.

⁷³ Ráttkay 1652. 242–243. o.

kapcsolatát ismerve bizonyosra vehető, hogy az idézett szöveghely valójában a főúr véleményét tolmácsolja. Zrínyi az év végén engedélyt kapott a hazatérésre, alakulata azonban továbbra is a hadszíntéren maradt és részt vett a következő és egyben utolsó háborús év küzdelmeiben.⁷⁴ Péter egyébiránt azt is kérelmezte az Udvari Haditanácstól, hogy – bátyjához és apjához hasonlóan – őt is nevezzék ki a horvát (típusú) könnyűlovas egységek parancsnokává az adott hadműveleti esztendőben.⁷⁵

A testvérek új pozíciói adhatták meg a végső lökést a családi birtokok újabb felosztásához. Mint arra általánosságban az 1649. márciusi újabb birtokosztály kivonata is utal, erre leginkább azért volt szükség, mivel az egy évtizeddel korábbi, a birtokokat a testvérek között megfelelő felosztás nem bizonyult működőképesnek.⁷⁶ A birtokcsere értelmében Péter a Kulpa melletti uradalmak, úgymint Ozaly, Ribnik, Brod, illetve Bosjakovina mellett kizárólagosan megszerezte a tengerparti jóságokat is, nagyban növelve ezzel befolyását a térségben. Ezek fejében Miklós viszont immáron egyedül bírta a legértékesebb csáktornyai, valamint a Körös megyei rakoveci és verboveci uradalmakat. Az idősebb testvér mondhatta magáénak a többi dunántúli birtokot, illetőleg a bécsi házat is.⁷⁷ A Zrínyi-javak illetően történt elosztása szakítást jelentett a családi tradícióval, amely az egyes birtokok esetében azok megfelelését irányozta elő. A hagyománytisztelést is felülíró okokra csak a két testvér viszonyának elemzése deríthet fényt, de a felosztást leginkább Péter szorgalmazhatta. A Szávától délre fekvő, jobbára területileg is összefüggő családi birtokok ugyanis biztos háttérrel jelentettek számára, ami a tisztségek elnyeréséhez előnyt jelenthetett. Egy várkörzet irányítójaként pedig horvátországi javai védelmét is könnyebben meg tudta szervezni, hiszen így a végvárok hadinépét és birtokai magánkatonaságát egy kézben foghatta össze.

Zrínyi Péter 1658 januárjában a zenggi főkapitányság élére nyert kinevezést, amelyhez – a Kapela-hegység vonulatai által a végvidék többi részétől ugyancsak elszeparált – otocsáci várkörzet is tartozott.⁷⁸ Ezek különállását nagyban növelte, hogy fenntartásukat a krajnai rendek vállalták, míg a többi várkörzet katonáit Karintia tartomány hadi segélyeiből működtették. A két főkapitányság végvárait együttesen „tengermelléki végek” (*Meergrenze*) névvel illették, ami jól mutatta, hogy a zenggi főkapitány a végvidék második legfontosabb erőssége élén állt.⁷⁹ Zrínyi „elöléptetését” Albrecht von Herberstein lemondása tette lehetővé, ami a végvidéki pozíciók újraosztását hozta magával.⁸⁰ A zsummerak–szluini kettős főkapitányság élére ugyanis éppen Zrínyi leköszönése miatt kerülhetett sógora, Frangepán György tounji főkapitány.⁸¹ Péter azonban alig négy évig irányította a tengermelléki végeket. 1662 januárjában ugyanis furcsamód már a jóval

⁷⁴ ÖStA KA HKR Prot. Reg. Bd. 297. (1648) fol. 309.

⁷⁵ ÖStA KA HKR Prot. Exp. Bd. 296. (1647) fol. 363., Reg. Bd. 289. (1643) fol. 212., 407.; *Ballagi* 1882. 124. o.

⁷⁶ „Quod nos attentis et consideratis variis iisque gravibus periculis, quae nobis pro temporum varietatibus, occurrantibus mallorum occasionibus, s[an]cte etiam praeter spem et voluntatem nostram, tam contra leges Divinas, quam ipsum etiam jus sanguinis in communi et uno bonorum dominio degentibus et habitantibus intercedere et evenire possent, volentes itaque omnium mallorum occasiones evitare” cserélték el a birtokokat. MNL OL MKA E 148. NRA Fasc. 319. No. 30.

⁷⁷ ÖStA FHKA AHK HFU VUG Karton 70c. No. 153. fol. 2–8.

⁷⁸ ÖStA KA HKR KIA VII. 112.; *Lopašić* 1885. 308–309. o.

⁷⁹ *Kaser* 1997. 170. o.

⁸⁰ *Lopašić* 1885. 403–406. o.

⁸¹ Uo.

alacsonyabb presztízsű ogulini főkapitányság élén tűnik fel, amit a kutatás – elhamarkodottan – úgy értelmezett, hogy Zrínyit leváltották tisztségéről.⁸²

A két főkapitányság felcserélése valójában nagyon is átgondolt lépés volt a hadvezetés részéről. Ogulin ugyanis Frangepán Gáspár 1653. évi halálát követően a károlyvárosi végvidék főkapitányának közvetlen irányítása alá tartozott, akinek a nevében gyorsan cserélődő megbízottjai adminisztrálták a várkörzetet.⁸³ Igazgatásuk alá tartozott a Frangepánok bosziljevói uradalmának három vlah faluja is, amelyek határvitába bonyolódtak a Zrínyiek brodi uradalmának alattvalóival.⁸⁴ A konfliktust a károlyvárosi generálist ogulini tisztségében helyettesítő osztrák főtisztek szemlátomást nem tudták kezelni.⁸⁵ Zrínyi Péter viszont ogulini kapitányként, illetőleg a brodi uradalom birtokosaként egy személyben mindkét viszálykodó fél feljebbvalója volt, ezáltal nyugvópontra juthatott a konfliktus. A zenggi főkapitányság feladásával Zrínyi Pétert nem érte anyagi veszteség, mert a két pozíció közötti fizetésbeli különbözetet kompenzálták.⁸⁶ Talán ezzel függött össze, hogy ogulini tisztsége megtartása mellett 1662 januárja előtt ismét kinevezést nyert a Zsummerák–Szluiui kettős főkapitányság élére is.⁸⁷ Az azt irányító Frangepán György ugyanis 1661 elején elhalálozott, így megüresedett az utóbbi tisztség.⁸⁸ Minthogy ő egyúttal a horvát–tengermelléki végvidék főkapitány-helyettese is volt, értelemszerűen ez a pozíció is betöltetlen maradt. Ezt ugyancsak Zrínyi Péter nyerte el, aki ezáltal a károlyvárosi végvidék második emberévé lépett elő.⁸⁹

Zrínyi Péter végvidéki szolgálatának bemutatása nem lenne teljes a számára hírnevet és nemzetközi elismerést hozó mezei összecsapások említése nélkül, amelynek kutatásához a bécsújhelyi siralomházban saját kezűleg fogalmazott feljegyzései is segítséget jelentenek.⁹⁰ Első jelentősebb diadalát 1649 októberében aratta, amikor oszmán területről visszatérőben legyőzte a bihácsi helyőrséggel nyomába eredő krupai török végház kapitányát, Badankovich Deli Agát, aki maga is halálát lelta a csataterén.⁹¹ Összefüggést sejtet, hogy Zrínyi Péter a diadalt követő hónapban esküdött fel magyar királyi tanácsosnak.⁹² Zrínyi az 1655-ben Herbart von Auersberg végvidéki főkapitány irányítása alatt álló keresztény haderőben is ott lovagolt, amely Visibabánál mért súlyos vereséget az oszmán erőkre.⁹³ Legjelentősebb, európai visszhangot is kiváltó tette azonban kétségtelenül Csengics Ali boszniai pasának az ottocsáci főkapitányság területére betört hadának szétverése volt 1663 októberében. Az akkorra már a horvát–tengermelléki végvidék főkapitány-helyettesévé előlépett Zrínyi ezúttal kevesebb, mint 2000 emberével mintegy négy-

⁸² ÖStA KA ZSt. IÖHKR Bd. 19. fol. 3. 1662. Jänner. Az adatért Vedran Klaužernek tartozunk köszönettel. *Kukuljević* 1868. 215. o.

⁸³ *Lopašić* 1885. 403–406. o.

⁸⁴ Uo.; *Kaser* 1997. 190–194. o.

⁸⁵ *Lopašić* 1885. 403–406. o.

⁸⁶ Uo.

⁸⁷ *Laszowski* 1951. 134. o.

⁸⁸ Ehelyütt megemlítendő, hogy báni kinevező okirata toujni főkapitánynak is titulálja. HDA–785 Obitelji Zrinski i Frankopani. Članovi obitelji Zrinski. Zrinski Petar 1.2.15.1.3.1. Közli: *Deželić* 1908. 334–335. o.

⁸⁹ Uo.

⁹⁰ ÖStA HHStA Fasc. 306. Konv. A. Ungarn. Zrinyische Akten. fol. 45–48. Kivonatossal közli: *Rački* 1873. 549–550. o.

⁹¹ *Ráttkay* 1652. 257–260. o.

⁹² *Laszowski* 1939. 101. o.

⁹³ *Kukuljević* 1868. 214. o.

szeres túlerőben lévő ellenség felett aratott diadalt.⁹⁴ Az összecsapás jelentőségét mi sem mutatja jobban, hogy az eseményt még báni kinevező oklevele is taglalta, jóllehet a korábbiakat meg sem említette.⁹⁵

A hadszíntértől távol

Zrínyi Péter alkalmasint huzamos időt töltött a rábizott végházaktól távol. Tudjuk, hogy 1664 februárjában sógora, Frangepán Ferenc Kristóf (Fran Krsto Frankopan) kíséretében érkezett a Német-római Birodalom regensburgi gyűlésére, ahol beszámolt a részben bátyja irányításával alatt végrehajtott téli hadjáratról.⁹⁶ Kevésssel később az ugyancsak Zrínyi Miklós által küldött Guislan Segers d’Ideghem van Wassenhofen hadmérnök, Zrínyi-Újvár építője is csatlakozott hozzájuk, akivel kiegészülve a birodalmi rendjeinek támogatását igyekeztek elnyerni a hadműveletek folytatásához.⁹⁷ Zrínyi Péter, kihasználva a kedvező alkalmat, a horvát–tengermelléki végvidék főkapitányi tisztség megszerzése érdekében is lobbizott, eredménytelenül.⁹⁸ Pedig a fiatalabb fivér otthonosan mozoghatott a birodalom politikai központjának számító városban. Egy – sajnos datálatlan – levelének tanúsága szerint ugyanis már korábban is járt ott, bár a kontextusból ítélve erre még felnőttkorának hajnalán kerülhetett sor.⁹⁹ Ha erre az utazásra is egy rendi gyűlés felkeresése szolgáltatta az indokot, akkor – leveleinek datálása alapján – az a legnagyobb valószínűséggel 1640 októberében történhetett. Zrínyi részt vett I. Lipót magyar király (1657–1705) frankfurti császárrá koronázásán is 1658. augusztus elsején, ahol – állítása szerint – egyedül képviselte nemzetét.¹⁰⁰ 1654 nyarán a végvidékének generálisára várva legkevesebb egy hónapot töltött Grazban; IV. Ferdinánd választott magyar király haláláról is itt értesült.¹⁰¹ 1656 utolsó heteiben a fiatalabb Zrínyi Bécsben tartózkodott.¹⁰²

Zrínyi Péter az 1654. évi nagybőjtöt Velencében töltötte, ami lehetőséget adott számára, hogy az arra az évre tervezett tengeri vállalkozását illetően egyeztessen a köztársaság irányítóival.¹⁰³ Zrínyi, memoriáléjának tanúsága szerint, végül összesen öt hajót és félezer embert állított ki saját költségén.¹⁰⁴ Zrínyi 1654 májusában kralyevicai birtokának kikötőjében vitorlát bontott és az Adriára hajózott.¹⁰⁵ Vélhetően részt vett a kattarói öböl körzetében zajló összecsapásokban, és felkereste Perastot is.¹⁰⁶ Utóbb hadi érdemei közt említette, hogy hajójával és alig 25 katonájával feltartóztatott egy kisebb török gályát (*galiota*).¹⁰⁷ Talán ez volt az az akció, amelynek során Zrínyi egy, a török területen fekvő

⁹⁴ *Peták* 1985. 682–689. o.

⁹⁵ HDA–785 Obitelji Zrinski i Frankopani. Članovi obitelji Zrinski. Zrinski Petar 1.2.15.1.3.1.; *Deželjic* 1908. 334–335. o.

⁹⁶ *Bene* 2001. 73–82. o.

⁹⁷ *Bene* 2001. 75. o.

⁹⁸ *Bene* 2001. 76. o.

⁹⁹ MNL OL P 1314. No. 54 169. Regensburg, é. n., október 18. Zrínyi Péter levele Batthyány Ádámmal.

¹⁰⁰ ÖStA HHStA Fasc. 306. Konv. A. Ungarn. Zrinyische Akten. fol. 48.

¹⁰¹ MNL OL P 1314. No. 54 163. Graz, 1654. július 12. Zrínyi Péter levele Batthyány Ádámmal.

¹⁰² MNL OL P 1314. No. 54 166. Bécs, 1656. december 3. Zrínyi Péter levele Batthyány Ádámmal.

¹⁰³ *Bene* 1993. 653. o.

¹⁰⁴ ÖStA HHStA Fasc. 306. Konv. A. Ungarn. Zrinyische Akten. fol. 48., *Takáts* é. n. (b.) 200. o.

¹⁰⁵ *Košćak* 1954. 197. o.

¹⁰⁶ *Kukuljević* 1868. 213. o.

¹⁰⁷ ÖStA HHStA Fasc. 306. Konv. A. Ungarn. Zrinyische Akten. fol. 48.

Barba tartó dubrovniki polgárt is foglyul ejtett.¹⁰⁸ Zrínyi egyébiránt már 1653 tavaszán azt tervezte, hogy a húsvétot követően 15 hajóval Krétára, illetőleg a tengerszorosokhoz és „Barbáriába” hajózik, ezzel segítve a Velencei Köztársaságot az 1645 és 1669 között az oszmánokkal vívott háborújában.¹⁰⁹ A felek katonai együttműködésének kezdete az eddigi feltételezettnél legalább egy évtizeddel korábbra datálható.¹¹⁰ Eddig ugyanis nem volt ismert, hogy az ifjú gróf már 1644 őszén felkereste a nagyvárost. Zrínyi ekkor állítólagosan a zadari főgenerálisság elnyerése ügyében tárgyalta a kereskedővárosban, aminek értelmében maga 600, helyette, Frangepán Gáspár pedig 300 katonát fogadhatott volna (Velence) zsoldjába.¹¹¹ Aligha véletlen, hogy ezzel csaknem egyidőben Miklós is felajánlotta szolgálatait az adriai köztársaságnak.¹¹² 1645 nyarán a két Zrínyi-fivér egyike ismét Velencébe készült.¹¹³ Bármelyikükről legyen is szó, bizonyára nem először járt a lagúnák városában. Zrínyi Miklós a tanulmányait lezáró, jóformán ismeretlen itáliai körútja (1636–1637) során nagy valószínűséggel Velencét is útba ejtette.¹¹⁴ Nem egyértelmű azonban, hogy ekkor öccse is vele tartott-e. Jóllehet a tanulóéveket lezáró itáliai utazás két-ség kívül mindkét fivér számára tervezték, Pázmány Péter Francesco Barberini bíborosnak 1636. április 21-én kelt levelében egyedül Miklóst ajánlotta pártfogásába.¹¹⁵

A horvát–szlavón bán

Zrínyi Péter végvidéki karrierjének sematikus áttekintése egy töretlen, felfelé ívelő pályaképet mutat. Nem találni jelét mellőzöttségnek vagy a grazi haditanács részéről irányban megmutatkozó bizalomvesztésnek, amit a mindennapi működés során óhatatlanul adódó konfliktusok túlhangsúlyozásával tendenciózusán sugallt a nemzeti érzelmű historiográfia.¹¹⁶ Figyelemre méltó, hogy Péter mindezt ráadásul úgy érte el, hogy Frangepán Farkas Kristóf (†1652) – aki Ursula Inkofer személyében az osztrák rendek köréből választott magának házastársat – csak az első néhány évben egyengethette veje katonai pályáját. Meglepő módon sógorai, Gáspár (†1653), majd György (†1661) halála sem vetette vissza karrierjét. Éppen ellenkezőleg: azok – mint láttuk – újabb pozíciók megszerzése előtt nyitottak számára utat. Zrínyi, Frangepán Farkas Kristóf példája nyomán, Herbart von Auersberg végvidéki főkapitány halálát kihasználva 1669-ben kísérletet tett tisztségének megszerzésére is.¹¹⁷ Látszólag karnyújtásnyira volt tehát az áhított poszttól. Ez irányú törekvése azonban, reálisan gondolkodva, nem járhatott sikerrel, paradox módon éppen rokonsága miatt. Az 1650-es évek elején ugyanis a Frangepánok mint a legbefolyásosabb horvát familia – ideértve immáron Zrínyi Pétert is – nem csak a végvidék irányítását tartottá kezükben, hanem a várkörzetek közel felében parancsnokoltak.¹¹⁸ A generalátust

¹⁰⁸ *Košćak* 1954. 198. o.

¹⁰⁹ MNL OL P 1314. No. 54 160. Ozaly, 1653. március 8. Zrínyi Péter levele Batthyány Ádámmal.

¹¹⁰ MNL OL P 1314. No. 9771. Szlakóc, 1644. szeptember 11. Darabos Gergely levele Batthyány Ádámmal.

¹¹¹ Uo.

¹¹² ZMÖM 2003. 500–501. o.

¹¹³ MNL OL P 1314. No. 50 705. Csáktornya, 1645. június 3. Újhelyi János levele Batthyány Ádámmal.

¹¹⁴ *Bitskey* 1998. 326. o.; *Széchy* 1896. 64–68. o.

¹¹⁵ *Takáts* é. n. (c.) 91–93. o.; *Hanuy* 1911. 648–649. o.

¹¹⁶ *Kukuljević* 1868. 211–224. o.; *Pauler* 1867. 89–118. o.

¹¹⁷ *Pauler* 1876. 254–255. o.

¹¹⁸ *Lopašić* 1889. 466–470. o.

fenntartó karintiai és krajnai rendek szemszögéből nézve ez túlzott befolyást biztosított a Frangepán családnak. Az osztrák rendek érthető okokból arra törekedtek, hogy a végvidéki főkapitány közülük kerüljön ki; Frangepán Farkas Kristóf negyed százados tisztségviselése így nyilvánvalóan a kivételt jelentette meg. Nem meglepő, hogy Péter, mint látuk, 1664-ben is sikertelenül próbálkozott elnyerni a végvidéki főkapitány posztját. Ebben közrejátszhatott, hogy 1648 és 1664 között bátyja töltötte be a horvát–szlavón báni méltóságot, ami tovább növelte volna a Zrínyi-testvérpár súlyát a Drávától délre eső térségben.

Zrínyi Péter későbbi kandidációját leginkább mégis az tette esélytelenné, hogy bátyja tragikus halálát követően, 1665 januárjában horvát–szlavón bánná nevezte ki az uralkodó.¹¹⁹ A Zrínyiek ugyanis banként parancsnoki jogkörrel bírtak a Kulpa menti várövezet felett, annak köszönhetően, hogy Breszt, Pokupszko, Berkisevina és Szredichko váraiban a félezer fős bandériumuk katonái voltak szétszórva.¹²⁰ Ezen végházakat – a Kanizsa ellen vetett végvidék őrségeihez hasonlóan – ez idő tájt alapvetően a Magyar Kamara bevételeiből tartották fent. Fizetésükre is rendszerint együtt kerítettek sort, így nem meglepő, hogy az éves zsoldszükségletüket tartalmazó kimutatások a két védőzóna adatait rendszerint együtt adják meg.¹²¹ Minthogy ezt a határszakaszt – a szlavón–petrinjai és horvát–tenger melléki végvidékektől eltérően – nem az örökös tartományok finanszírozták, az nem a grazi Belső-ausztriai, hanem a bécsi Udvari Haditanács illetékességébe tartozott.¹²² Ebből kifolyólag viszont a báni pozíció „összeférhetetlen” volt a horvát–tenger melléki végek irányításával, ami miatt Zrínyi Péternek meg kellett válnia végvidéki tisztségeitől.¹²³ Leköszönésekor mindazonáltal így is sikerült elérnie, hogy fia, az ekkor még nem teljes korú János Antal (1654–1703) követhesse őt az ogulini főkapitányság élén.¹²⁴ Ehhez minden bizonnyal Frangepán Farkas Kristóf esete jelentett precedenst, aki a végvidék főkapitányaként idősebb fiának, Gáspárnak játszotta át a tisztséget.¹²⁵

Zrínyi Pétert némileg kárpótolhatta, hogy 1665 augusztusában a Miklós halálával ugyancsak megürült légrádi és muraközi kapitányság élére is kinevezést nyert. A félezeres báni kontingens mellett így a Kanizsa ellen bevetett végvidék 650 katonája is botja alá tartozott.¹²⁶ Ezzel függhetett össze, hogy Péter kinevezését követően, erőfölényével visszaélve, Miklós özvegyét, Maria Sophia Löblt a családi birtokok újrásztaására kötelezte. Az 1665. decemberi egyezség értelmében ismételtlen megosztásra kerültek a muraközi és a Kulpa mellett fekvő ozalyi, ribniki és brodi uradalmak, míg Bosjakovinát Péter továbbra is egyedül bírta.¹²⁷ Jogot nyert arra is, hogy Medvevár fele részét magához váltsa, míg a másik fél birtoklásáért cserébe rakoveci és verboveci uradalomrészeit engedte át sógor-nőjének. Miklós gyermekeinek nagykorúságáig 5000 magyar forintért bérbe vehette

¹¹⁹ *Kincses* 2017. 213–214. o.

¹²⁰ *Takáts* 1908. 291–292., 298. o.

¹²¹ Uo.

¹²² ÖStA KA ZSt. Sr. Bestellungen. Karton 9. No. 1468. (1648. március 16.)

¹²³ ÖStA KA ZSt. Sr. Bestellungen. Karton 11. No. 1746. (1665. február 18.)

¹²⁴ *Lopašić* 1885. 403–406. o.

¹²⁵ Uo. 100–102. o.

¹²⁶ ÖStA KA ZSt. Sr. Bestellungen. Karton 11. No. 1752. (1665. augusztus 22.) A muraközi és légrádi királyi katonaság félezeres keretlétszámát 1655-ben 150 fővel növelték. ÖStA FHKA AHK HFU R. Nr. 197. 1655 August. fol. 91–92.

¹²⁷ MNL OL MKA E 148. NRA Fasc. 319. No. 23. Kivonatosan Fasc. 1092. No. 7., Fasc. 1091. No. 61.

néhai apjuk ozalyi és tenger melléki javait ahelyett, hogy átengedte volna nekik azokat.¹²⁸ A bonyolult ügylet révén tehát Zrínyi Péter továbbra is kezében tartotta a horvátországi uradalmakat, mindössze birtoklásuk jogcímében állt be változás. Emellett megszerezte a legértékesebbnek számító csáktornyai uradalom felét is. Korábbi tapasztalataiból tudhatta, hogy muraközi és légrádi kapitányként csak úgy tud majd feladatának eleget tenni, ha az uradalom magánhadereje felett is rendelkezik, legalább részben.

Összegzés

A Muraköz védelmében eltöltött esztendő (1637–1647, 1665–1670) tehát mintegy keretbe foglalják Zrínyi Péter horvát–tenger melléki, közel két évtizedes végvidéki karrierjét. Ennek első állomása a Zsumberák–Szlúin (1647–1657?) főkapitányságának elnyerése volt, amit a zenggi (1658–1661?) követett. Az ogulini és vele együtt a zsumberák–szlúini főkapitányi tisztség megszerzésével egyidejűleg (1662?–1664) a végvidék főkapitány-helyettesévé is kineveztetett, amely karrierje legmagasabb és egyben utolsó állomásának bizonyult. A bátyja tragikus halálával megüresedett báni méltóság átvétele ugyanis még távolabbra sodorta vágyott célja elérésétől, a végvidék generálisi posztjának megszerzésétől. Előmenetele tehát – a szakirodalomban meggyökeresedett állítással szemben – csak karrierútja legvégső, ám legfontosabb állomásán szenvedett végzetes törést.¹²⁹ Ennek döntő szerepe lehetett abban, hogy – Pauler Gyula szavaival élve – az „izgékony” főúr mind mélyebben bonyolódott bele az utóbb róla és sógoráról elnevezett konspirációba. Ez amellet, hogy mindkettejüket közismerten a hóhér kezére juttatta, a két nagy múltú horvát familia sorsát is megpecsételte.

BIBLIOGRÁFIA

- Acsády* 1888. *Acsády Ignác: Végváraink és költségeik a XVI–XVII. században. Hadtörténelmi Közlemények*, 1. (1888) 1. sz. 258–259. o.
- Ballagi* 1882. *Ballagi Aladár: Wallenstein horvát karabélyosai 1623–1626. Budapest, 1882.*
- Bauer* 1941. *Bauer, Ernest: Hrvati u tridesetgodišnjem ratu. Zagreb, 1941.*

¹²⁸ MNL OL MKA E 148. NRA Fasc. 319. No. 23. Kivonatosan Fasc. 1092. No. 7., Fasc. 1091. No. 61.

¹²⁹ Pétert utolsó éveiben a felső-magyarországi főkapitányi poszt megszerzésének lehetősége is foglalkoztatta. Ehhez távlatosan ottani birtokvásárlások mellett elsőszülött lánya, Ilona (†1703) I. Rákóczi Ferencel 1666-ban kötött házassága is eszközt jelenthetett. *Pauler* 1876. 167–168. o. Bár csak érintőlegesen tartozik tárgyunkhoz, helyütt megemlítjük, hogy Zrínyi Ilona ekkor nem 23, hanem mindössze 17 esztendő volt. A kutatás már korábban is joggal gyanította, hogy a – nikomédiai (Izmit) síremlékén olvasható dátumból visszszakövetkeztetett – 1643-as születési év nem felelhet meg a valóságnak. *Temesvári* 1996. 51–56. o. Nagypapja, a már említett Frangepán Farkas Kristóf diáriuma nem hagy kétséget afelől, hogy Zrínyi Ilona 1649. március 20-án éjjel, 11 és 12 óra között a Muraközben, vélhetően Podbrestzen látta meg a napvilágot. A horvát nyelvű naplőbejegyzés eddig elkerülte a téma magyar és horvát kutatóinak figyelmét, közlését ezért tartjuk indokoltnak. „[1649. március] 23. Došal je Spišič iz Med Murja, iz Podbresta z listi i z glasom, da je gospa Zrinska etc. pred tim toga drugu noć med 11 i 12. urom porodila kćer, koja taki je kerščena imenom sv. Helenae”. *Laszowski* 1939. 85–86. o.

- Cennerné* 1997. A Zrínyi család ikonográfiája. A bevezető tanulmányt írta és a katalógust összeállította *Cennerné Wilhelmb Gizella*. Budapest, 1997.
- Bene* 2017. *Bene Sándor*: Szirének a térképen. Zrínyi Miklós, Zrínyi Péter és az irodalomtörténet földrajza. In: Határok fölött. Tanulmányok a költő, katona, államférfi Zrínyi Miklósról. Szerk. *Bene Sándor – Fodor Pál – Hausner Gábor – Padányi József*. Budapest, 2017. 37–78. o.
- Bene* 2015. *Bene Sándor*: Constantinus és Victoria. Zrínyi Miklós első házasságának története. In: A horvát–magyar együttélés fordulópontjai. Intézmények, társadalom, gazdaság, kultúra. Főszerk. *Fodor Pál – Sokcsevits Dénes*. Budapest, 2015. 618–629. o.
- Bene* 2001. *Bene Sándor*: Petar Zrinski i Fran Krsto Frankopan u Regensburgu 1664. *Radovi Zavoda za za znanstveni rad HAZU Varaždin*, 12–13. (2001) 73–82. o.
- Bene* 2000. *Bene Sándor*: Egy kanonok három királysága. Rátkay György horvát története. (Irodalomtörténeti Füzetek 148.) Budapest, 2000.
- Bene* 1993. *Bene Sándor*: A Zrínyi testvérek az Ismeretlenek Akadémiáján. (Velencei karnevál). *Irodalomtörténeti Közlemények*, 97. (1993) 5–6. sz. 650–668. o.
- Bitskey* 1998. *Bitskey István*: Pázmány és Zrínyi. In: R. Várkonyi Ágnes emlékkönyv születésének 70. évfordulója ünnepére. Szerk. *Tusor Péter*. Budapest, 1998. 320–332. o.
- Blažević – Coha* 2007 *Zrinka Blažević – Susana Coha*: Zrínyi Péter: A hősteremtés irodalmi modelljei és stratégiái. In: Zrínyiek a magyar és horvát történelemben. Szerk. *Bene Sándor – Hausner Gábor*. Budapest, 2007. 137–164. o.
- Bracewell* 1992. *Bracewell, Catherine Wendy*: The Uskoks of Senj. Piracy, Banditry and Holy War in the Sixteenth-Century Adriatic. Ithaca–London, 1992.
- Czigány* 2004. *Czigány István*: Reform vagy kudarc? Kísérletek a magyarországi katonaság beillesztésére a Habsburg Birodalom haderejébe 1600–1700. (A Hadtörténeti Intézet és Múzeum Millenniumi Könyvtára 4.) Budapest, 2004.
- Deželić* 1908. *Deželić, Velimir*: Bibliográfiája. In: Posljednji Zrinski i Frankopani. Ured. *Ante Koštelić*. Zagreb, 1908. (Reprint: Zagreb, 2008.) 307–336. o.
- Hajnal* 1930. *Hajnal István*: Az 1642. évi meghíusult országgyűlés időszaka (1640. december – 1642. március). Esterházy Miklós nádor iratai I. Kormányzattörténeti iratok. Budapest, 1930.

- Hanuy* 1911. *Hanuy Ferenc*: Pázmány Péter bíbornok, esztergomi érsek, Magyarország primása összegyűjtött levelei. Egybegyűjtötte és sajtó alá rendezte *Hanuy Ferenc*. II. k. Budapest, 1911.
- Hausner* 2017. *Hausner Gábor*: Változó Zrínyi-képeink. In: A szentgotthárdi csata és a vasvári béke. Oszmán terjeszkedés – európai összefogás. Szerk. *Tóth Ferenc – Zágórhidi Czigány Balázs*. Budapest, 2017. 123–154. o.
- Hausner* 2012. *Hausner Gábor*: Zrínyi Péter. Magyar Művelődéstörténeti Lexikon. Középkor és kora újkor. XIII. k. Főszerk. *Kőszeghy Péter*. Budapest, 2012. 223–228. o.
- Kaser* 1997. *Kaser, Karl*: Freier Bauer und Soldat. Die Militarisierung der agrarischen Gesellschaft an der kroatisch-slawonischen Militärgrenze (1535–1881). Wien–Köln–Weimar, 1997.
- Kelenik* 2016. *Kelenik József*: A keresztény világ bajnoka. In: Zrínyi-album. Szerk. *Hausner Gábor*. Budapest, 2016. 108–173. o.
- Kincses* 2017. *Kincses Katalin Mária*: Báni tisztség és katonai szerepvállalás, 1646–1648. In: Határok fölött. Tanulmányok a költő, katona, államférfi Zrínyi Miklósról. Szerk. *Bene Sándor – Fodor Pál – Hausner Gábor – Padányi József*. Budapest, 2017. 207–223. o.
- Klaniczay* 1964. *Klaniczay Tibor*: Zrínyi Miklós. Budapest, 1964. (2. átdolgozott kiadás.)
- Koltai* 2012. *Koltai András*: Batthyány Ádám. Egy magyar főúr és udvara a XVII. század közepén. Győr, 2012.
- Košćak* 1954. *Košćak, Vladimir*: Korespondencija Dubrovačke vlade s Nikolom Frankopanom i Petrom Zrinskim. *Zbornik Odsjeka za povijesne i društvene znanosti HAZU*, 1. (1954) 189–222. o.
- Kukuljević* 1868. *Kukuljević Sakcinski, Ivan*: Književnici u Hrvatah s ove strane Velebita, živivši u prvoj polovini XVII. vieka. *Arkiv za povjestnicu jugoslavensku*, 9. (1868) 152–343. o.
- Laszowski* 1951. *Laszowski, Emil*: Izbor isprava velikih feuda Zrinskih i Frankopana. (Građa za gospodarsku povijest Hrvatske. Knjiga 1.) Zagreb, 1951.
- Laszowski* 1939. *Laszowski, Emilij*: Dnevnik grofa Vuka K. Frankopana iz god. 1648 i 1649. *Starine*, 40. (1939) 75–102. o.
- Lopašić* 1889. *Lopašić, Radoslav*: Spomenici hrvatske krajine. Knj. 3. MSHSM XX. Zagreb, 1889.
- Lopašić* 1885. *Lopašić, Radoslav*: Spomenici hrvatske krajine. Knj. 2. MSHSM XVI. Zagreb, 1885.
- Mráz* 1957. *Mráz [Zimányi] Vera*: Egy Zrínyi-irat. *Irodalomtörténeti Közlemények*, 61. (1957) 1–2. sz. 125. o.

- MU 2010. A Muraközi uradalom gazdasága és társadalma a 17–18. században. Válogatott források. Válogatta, sajtó alá rendezte, a bevezető tanulmányt és a mutatókat készítette *Gyulai Éva – Horváth Zita – Turbuly Éva*. Szerk. *Horváth Zita*. (Zalai Gyűjtemény 68.) Zalaegerszeg, 2010.
- MZPÖ 1991. Monumenta Zrínyiana. Pars oeconomica. Tomus II. Insula Muraköz (1635–1720). Redegit *Vera Zimányi*. Digessit, introductione Germanica et indice instruxit *István M. Kiss*. Budapest, 1991.
- Németh 1989. *Németh S. Katalin*: Zrínyi Újvár és az istenek. *Irodalomtörténeti Közlemények*, 93. (1989) 5–6. sz. 565–574. o.
- Pajur 2014. *Pajur, Franjo*: Ozaljski jezično-književni krug ili zrinško-frankopanski književni krug. *Kaj*, 47. (2014) 3–4. sz. 55–68. o.
- Pauler 1876. *Pauler Gyula*: Wesselényi Ferencz nádor és társainak összeesküvése 1664–1671. Budapest, 1876.
- Pauler 1867. *Pauler Gyula*: Zrínyi Péter. *Századok*, 1. (1867) 89–118., 231–265. o.
- Pálffy 2014. *Pálffy Géza*: Költő és hadvezér? A politikus, katona és költő-író Zrínyi Miklós különféle lojalításai és identitásai. *Hadtörténelmi Közlemények*, 127. (2014) 4. sz. 867–880. o.
- Pálffy 2009. *Pálffy Géza*: A Batthyány család a törökellenes határvédelemben. *Hadtörténelmi Közlemények*, 122. (2009) 2. sz. 321–356. o.
- Pálffy 1997. *Pálffy Géza*: Kerületi és végvidéki kapitányok és főkapitány-helyettesek Magyarországon a 16–17. században. Minta egy készülő főkapitányi és archontológiai „életrajzi lexikonból”. *Történelmi Szemle*, 39. (1997) 2. sz. 257–288. o.
- Peták 1985. *Peták Eleonóra*: Illusztrált velencei röplap Zrínyi Péter 1663. október 16-i csatájáról. *Hadtörténelmi Közlemények*, 96. (1985) 3. sz. 682–689. o.
- Petrić 2019. *Petrić, Hrvoje*: Petar Zrinski, Fran Krsto Frankopan i posljednji Zrinski – biografske crtice. In: *Feletar Dragutin – Hrvoje Petrić – Nebio Setić*: Zrinski i Frankopani. 100 godina od povratka u domovinu. Zagreb, 2019. 107–129. o.
- Petrić 2012. *Petrić, Hrvoje*: Pogranična društva i okoliš. Varaždinski generalat i Križevačka županija u 17. stoljeću. Samobor–Zagreb, 2012.
- Rački 1873. Acta coniarationem Bani Petri a Zrinio et com. Fr. Frangepani illustrantia. Izprave o uroti bana P. Zrinskoga i kneza Fr. Frankopana. Skupio *Franjo Rački*. Zagreb, 1873.
- Rakovszky 1891. *Rakovszky István*: Esterházy Pál relatiója 1674-ben. *Történelmi Tár*, 3. sorozat, 14. (1891) 257–266. o.
- Rác 1969. *Rác István*: Hajdúk a XVII. században. Debrecen, 1969.
- Rátkay 2001. *Rátkay, Juraj*: Spomen na kraljeve i banove Kraljestava Dalmacije, Hrvatske i Slavonije. Glavni ured. *Mirko Valentić*. Zagreb, 2001.

- Ráttkay* 1652. *Ráttkay, Georgius*: Memoria regum et banorum regnorum Dalmatiae, Croatiae et Sclavoniae inchoata ab origine sua et usque ad praesentem annum MDCLII. Viennae, 1652.
- Reiszig* 1897. *Reiszig Ede*: Zrínyi Péter és Frangepán Katalin. *Katolikus Szemle*, 11. (1897) 5. sz. 809–846. o.
- Schönherr* 1887. *Schönherr Gyula*: A bécsi udvari kamara levéltárának magyar vonatkozású oklevelei. *Történelmi Tár*, 3. sorozat, 10. (1887) 559–575., 720–733. o.
- Sokcsevits* 2011. *Sokcsevits Dénes*: „Az én vitéz öcsém”. Zrínyi Péter újkori kultusza a horvátoknál. In: „Hír a dicső tettek ragyogása”. Tanulmányok a Zrínyi család és Szigetvár történetéből. Szerk. *Varga Szabolcs*. Szigetvár, 2011. 73–82. o.
- Šišić* 2008. *Šišić, Ferdo*: Posljednji Zrinski i Frankopani. In: Posljednji Zrinski i Frankopani. Ured. *Ante Koštelic*. Zagreb, 1908. (Reprint: Zagreb, 2008.) 9–125. o.
- Štefanec* 2009. *Štefanec, Nataša*: Zrinski family in the Croatian Historiographic Discourse. A case-study of the construction in National Identity. In: *Militia et litterae. Die Beiden Nikolaus Zrinyi und Europa*. Hrsg. von *Wilhelm Kühlmann – Gábor Tüskés* unter Mitarbeit von *Sándor Bene*. Tübingen, 2009. 391–410. o.
- Štefanec* 2007. *Štefanec, Nataša*: IV. és V. Zrínyi György. In: *Zrínyiek a magyar és horvát historiában*. Szerk. *Bene Sándor – Hausner Gábor*. Budapest, 2007. 87–112. o.
- Széchy* 1896–1902. *Széchy Károly*: Gróf Zrínyi Miklós 1620–1664. I–V. k. Budapest, 1896–1902.
- Takáts* 1908. *Takáts Sándor*: A magyar gyalogság megalakulása. Budapest, 1908.
- Takáts* é. n. (a) *Takáts Sándor*: Zrínyi-levelek. In: *Uő: Magyar küzdelmek*. Budapest, é. n. 105–181. o.
- Takáts* é. n. (b) *Takáts Sándor*: A magyar tőzsérek és kereskedők pusztulása. In: *Uő: Szegény magyarok*. Budapest, é. n. 129–247. o.
- Takáts* é. n. (c) *Takáts Sándor*: Zrínyi Miklós és Péter gyámjai. In: *Uő: Magyar küzdelmek*. Budapest, é. n. 69–102. o.
- Temesváry* 1996. *Temesváry Jenő*: Felnőtté válás és házasságkötés a XVI–XVII. században avagy mikor született Zrínyi Ilona? *Irodalomismeret*, VII. (1996) 1. sz. 51–56. o.
- Varga* 2016. *Varga Szabolcs*: Leónidasz a végvidéken. Zrínyi Miklós (1508–1566). Pécs, 2016.

- Végh 2017a. *Végh Ferenc*: Zrínyi Miklós és Péter, a törökellenes határvédelem szervezői. A Muraköz védelmi rendszere a 17. század közepén. In: Várostromok és Közép-Európa Zrínyi Miklós (1620–1664) korában. Szerk. *Bujdosné Pap Györgyi – Fejér Ingrid – H. Szilasi Ágota*. (Studia Agriensia 34.) Eger, 2017. 217–246. o.
- Végh 2017b. *Végh Ferenc*: Négy ország határvidékén: A Muraköz a 17. században. (Történeti áttekintés). In: Határok fölött. Tanulmányok a költő, katona, államférfi Zrínyi Miklósról. Szerk. *Bene Sándor – Fodor Pál – Hausner Gábor – Padányi József*. Budapest, 2017. 261–275. o.
- Végh 2015. *Végh Ferenc*: Die Teilungen der Murinsel-Herrschaft der Familie Zrínyi im 17. Jahrhundert. In: Specimina Nova Pars Prima Sectio Mediaevalis VIII. A Pécsi Tudományegyetem Középkori és Korajútkori Történeti Tanszékének Történeti Közleményei. Szerk. *Barabás Gábor – Kiss Gergely*. Pécs, 2015. 155–171. o.
- Végh 2011. *Végh Ferenc*: A Muraköz katonatársadalma Zrínyi Miklós és Péter birtoklása idején (1638–1671). In: „Hír a dicső tettek ragyogása”. Tanulmányok a Zrínyi család és Szigetvár történetéből. Szerk. *Varga Szabolcs*. Szigetvár, 2011. 167–184. o.
- Végh 2009. *Végh Ferenc*: A „szabad rend”. A XVII. századi dunántúli katonatársadalom egy elfeledett csoportjáról. *Hadtörténelmi Közlemények*, 122. (2009) 2. sz. 443–458. o.
- Zimányi 1960. *Zimányi Vera*: Adatok a dunántúli hajdúk történetéhez. *Századok*, 94. (1960) 1–3. sz. 286–302. o.
- ZMÖM 2003. Zrínyi Miklós összes művei. Szerk. és az utószót írta *Kovács Sándor Iván*. Budapest, 2003.
- Zrínyi-album, 2016. Zrínyi-album. Szerk. *Hausner Gábor*. Budapest, 2016.

RÖVIDÍTÉSEK

AHK	Alte Hofkammer
HDA	Hrvatski državni arhiv, Zagreb
HFU	Hofffinanz Ungarn
IÖHKR	Innerösterreichischer Hofkriegsrat
KIA	Kanzleiarchiv
MKA	Magyar Kamara Archivuma
MKL	Magyar Kancelláriai Levéltár
MNL OL P 1314.	Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Budapest, P 1314. A herceg Batthyány család levéltára. Missiles
MNL ZML	Magyar Nemzeti Levéltár Zala megyei Levéltára, Zalaegerszeg

MSHSM	Monumenta Spectantia Historiam Slavorum Meridionalium
NRA	Neoregistrata acta
NSK	Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Zagreb
ÖStA	Österreichisches Staatsarchiv, Wien
FHK	Finanz- und Hofkammerarchiv
HHStA	Haus-, Hof- und Staatarchiv
KA	Kriegsarchiv
SUS	Sammlungen und Selekte
ZSt.	Zentralstellen

Ferenc Végh

IN THE SHADOW OF “THE HUNGARIAN MARS”?

The Unknown Péter Zrínyi

(Abstract)

Péter Zrínyi (†1671) was closely related to the aristocratic conspiracy led by Palatine Ferenc Wesselényi, and this is the best known period of his life. Croatian historiography considers the executed aristocrat to be the representative of the early idea of Croatian independence, focusing on his role in the conspiracy. His literary work is also usually examined in connection and subordinated to his political activities. On the other hand, his military career was not researched at all, so much that even its main events are unknown. The explanation of this fact is that Hungarian historiography of national view neglected Péter Zrínyi who lived Eastwards from the river Dráva and wrote in Croatian, and instead of him, foregrounded his brother, Miklós Zrínyi. The present research article outlines the main stations of the conspirer in a new approach, examining his life in parallel with his brother. As we will see, their first decades spent together in Muraköz had a defining role in the fact that Peter later oriented towards the Croatian region.

Ferenc Végh

IM SCHATTEN DES „UNGARISCHEN MARS”?

Der unbekannte Péter (Peter) Zrínyi

(Resümee)

Der Name von Péter (Peter) Zrínyi (†1671) ist untrennbar mit der von Palatin Ferenc Wesselényi angeführten adeligen Verschwörung (oder Zrínyi–Frangepán-Verschwörung) verbunden, die den am ehesten bekannten Zeitabschnitt seines Lebens darstellt. Die kroatische Historiografie sieht den hingerichteten Adeligen bis heute als einen frühen Repräsentanten der nationalen Unabhängigkeitsidee an und setzt folglich den Akzent überwiegend auf seine Rolle in der Verschwörung. Auch sein literarisches Schaffen

wurde im Zusammenhang mit seiner politischen Rolle, dieser untergeordnet untersucht. Seine Militärlaufbahn dagegen ist beinahe unerforscht, und zwar so sehr, dass nicht einmal die wichtigsten Stationen dieser bekannt sind. Die Erklärung dafür ist, dass die ungarische Geschichtsschreibung von nationaler Gesinnung die Person von Péter Zrínyi, der den größeren Teil seines Lebens südlich der Drau tätig war und seine Werke in kroatischer Sprache schuf, im Grunde neglierte, und an seiner Stelle seinen älteren Bruder Miklós (Nikolaus) in den Vordergrund rückte. Die vorliegende Studie skizziert die wichtigsten Abschnitte der Karriere des verschwörerischen Adligen in einem neuartigen Ansatz, in Wechselwirkung mit der Laufbahn seines Bruders. Wie wir sehen werden, spielte das erste, gemeinsam im Mur-Drau-Zwischenstromland verbrachte Jahrzehnt eine prägende Rolle dabei, dass sich Péter im Späteren in Richtung der kroatischen Region orientierte.

Ferenc Végh

DANS L'OMBRE DU « MARS HONGROIS » ?

Le méconnu Pierre Zrínyi

(Résumé)

Le nom de Pierre Zrínyi (†1671) est indissociable de la conjuration des magnats hongrois dirigée par le palatin François Wesselényi (appelée également conjuration de Zrínyi et de Frangepán). En effet, cette période est la plus connue de sa vie. L'historiographie croate considère le magnat exécuté comme un représentant précoce de l'idée de l'indépendance nationale. Par conséquent, elle se focalise sur le rôle qu'il a joué dans le complot. Son œuvre littéraire n'était étudiée qu'en relation avec son engagement politique et elle y était subordonnée. En revanche, sa carrière militaire n'a pratiquement pas fait l'objet de recherches, à tel point que nous n'en connaissons même pas les étapes importantes. Cela s'explique par le fait que l'historiographie hongroise, privilégiant une approche nationale, n'a porté guère intérêt à Pierre qui exerçait ses activités essentiellement au sud de la Drave en écrivant en croate. Elle s'intéressait plutôt à son frère aîné, Nicolas. La présente étude propose une nouvelle approche pour retracer les principales étapes de la carrière du magnat conspirateur en interaction avec le parcours de son frère. Nous allons voir que la première décennie qu'ils ont passée ensemble dans la région Muraköz joue un rôle déterminant dans le parcours de Pierre et dans son choix de s'investir dans la région croate.

Ференц Вег

В ТЕНИ «ВЕНГЕРСКОГО МАРСА»?

Неизвестный Петер Зрини

(Резюме)

Имя Петера Зрини (†1671 г.) нераздельно связано с аристократическим заговором, возглавляемым наместником Ференцем Вешшеленьи (иначе Зрини–Франгепан), который является самым известным периодом его жизни. Хорватская историог-

рафия до сегодняшнего дня по-прежнему рассматривает казненного аристократа как одного из первых представителей идеи национальной независимости, поэтому характерно фокусируется его роль в организации заговора. Его литературное творчество также рассматривалось в взаимосвязи и в подчинении с его политической ролью. Напротив этого его военная карьера почти не изучена, настолько, что не известны даже его основные этапы. Объяснение этого состоит в том, что венгерская историография характерно с национальным подходом по существу пренебрегала личность Петера, действовавшего южнее реки Драва и создавшего свои произведения на хорватском языке, выдвигая на передний план вместо него его старшего брата Миклоша. Настоящее исследование схематично обрисовывает важнейшие этапы карьеры участника заговора аристократа в новом подходе, в взаимодействии с жизненным путём его брата. Как мы увидим, первое десятилетие, проведенное вместе с братом в Меджимурске, сыграло решающую роль в том, что Петер в дальнейшем ориентировался в направлении хорватского простора.